

TIPURI DE ABORDARI ALE PSIHCULUI: „PLANA”; SRUCTURAL DINAMICA; SISTEMICA; SINERGETICA

1. Abordarea „plana”, „orizontala” a psihicului

Asociationismul clasic

● **Psihologia asociationista si cea rationalista** divizau psihicul in functii sau facultati elementare si ireductibile unele la altele.

→pornește de la ideea existenței unor „particule elementare”, a unor atomi care, prin asociere, generează întreaga viață psihică a individului.

-originea acestei idei se află în filosofia lui Aristotel și mai ales în empirismul și senzualismul unor filosofi englezi și francezi

Viata psihica a individului era conceputa ca o asociere sau concomitenta a unor capacitati, procese sau functii psihice cum ar fi atentia, memoria, afectivitatea, inteligenta, vointa, gandirea, etc.

THOMAS HOBBS recurgea la descompunerea ansamblului, a ceea ce era unitar si integral in atomii sai constitutivi, in particule elementare (societatea era redusa la indivizi, la suma lor; psihicul la miscari, la succesiunea si combinarea lor).

Descoperirea asociatiilor de catre JOHN LOCKE, clasificarea lor de DAVID HUME, evidentierea substratului lor fiziologic de catre DAVID HARTLEY au permis nu doar elaborarea si consolidarea conceptiei asociationiste asupra psihicului, ci si generalizarea ei.

-David Hartley, primul părinte al asociaționismului, a recunoscut asociația ca fiind un mare principiu al vieții mintale, iar repetiția-principiul fundamental al tuturor asociațiilor (o senzație asociată cu altele de suficiente ori, capătă o putere asupra ideilor corespondente a.î. dacă o singură senzație este impresionată, ea va fi capabilă să readucă în spirit celelalte idei)

-James Mill, al doilea părinte al asociaționismului, pornește de la ideea senzației ca singurul element primordial și a asociației ca singurul principiu de organizare a vieții psihice

→ întreaga bogăție a vieții psihice provine din gruparea senzațiilor și a copiilor lor, care sunt ideile, în nenumărate combinații prin intermediul mecanismului asociațiilor

→ când două sau mai multe idei au fost repetate împreună și asociația lor a devenit strânsă, ele nu mai pot fi deosebite una de alta

- în această asociație inseparabilă Mill găsește explicația unor fenomene psihice mai complexe: sentimentul de prietenie, estetic etc.

-John Stuart Mill are cea mai mare contribuție la extinderea asociaționismului: postulează principiul asociației ca fundament al explicației psihologice

→ prin intermediul legilor asociației complexul poate fi explicat prin simplu, superiorul prin inferior

→ viața psihică a individului este conștientă, stările psihice nu există decât în și prin Cs

-Al. Bain adaugă asociațiile constructive = prin intermediul lor pot fi formate combinații sau agregate noi

JAMES MILL a extins principiile asociațiilor la domeniul acțiunii.

Predomina viziunea de tip mozaic asupra vieții psihice a individului, piezându-se din vedere organizarea sa internă.

O asemenea viziune atomistă, bazată pe decupajul artificial al funcțiilor psihice și mai ales pe amalgamarea lor nu putea să nu-și manifeste slăbiciunile teoretice și mai ales inaplicabilitatea în anumite domenii particulare ale psihologiei, cum ar fi psihologia medicală.

D.p.d.v. teoretic asociaționismul promovează o viziune simplistă asupra vieții psihice aplicabilă cel mult fenomenelor psihice simple (memorie, deprinderi) dar nu și celor complexe care rămăneau inexplicabile.

Apoi, considerarea fenomenelor psihice ca nefiind distincte sub raport calitativ între ele, ci cel mult cantitativ (mai multe senzații generează o percepție) făcea ca asociaționismul să eșueze în explicarea altor stări ale psihicului decât cele normale.

Variante de asociaționism renovate

Le Ny atrage atenția că toate teoriile psihologice au făcut apel la noțiunea de asociație, ceea ce nu înseamnă că ele pot fi calificate ca asociaționiste.

Diversele tipuri de asociaționism au în comun faptul că asociația este considerată centrală și susceptibilă să explice singură un număr mare de fenomene psihice

-este însă importantă și natura elementelor care se asociază, contează condițiile în care se produc asociațiile, efectele lor

-behaviorismul preia noțiunea de asociație: asocierea dintre stimul și reacție se realizează în principal prin învățare

-Jung → „testul de asociații verbale”

-psihologia clinică și psihanaliza utilizează asociațiile libere ca modalități esențiale de investigare

-teoriile neo-asociaționiste- dezvoltate mai ales în Ψ cognitivă cu scopul explicării memoriei

→introduc asociația contextuală = leagă între ele reprezentările aflate în memoria individului, recurgând la un intermediar

-conexionismul, datorat lui Thorndyke, postulează asocierea stimulului cu reacția în condițiile unui proces de învățare bazat pe recompensare (legea efectului) sau pe încercări și erori (legea exercițiului)

-neo-conexionismul se referă la teorii și tehnici care vizează stimularea proceselor psihice prin

referință la modele

Principiile abordării plane a psihicului

1. p. divizării psihicului în elementele lui componente, ireductibile unele la altele
2. p. identificării „ultimului” element = elementul fundamental care stă la baza construirii întregului psihic
3. p. agregării și asocierii atomilor mintali
4. p. repetării asociațiilor ⇒ asociațiile capătă forță, se mențin și reproduc cu ușurință
5. p. indisociabilității asociațiilor (explică fenomene psihice mai complexe)
6. p. complicării naturii asociațiilor, corelat cu cel al multiplicării tipurilor acestora

II. Abordarea structural-dinamică a psihicului

Etape în evoluția abordării structural-dinamice a psihicului

Cu timpul în locul unei psihologii plane sau orizontale asupra vieții psihice se propune una verticală, piramidala al cărui obiect îl constituie studiul organizării ierarhizate a persoanei umane.

1) Intuirea organizării verticale a psihicului uman o întâlnim încă la LEIBNIZ. El vorbea de existența unor „percepții mici”, deci a unor percepții nonconstientizate.

MAINE de BIRAN introduce conceptul de „percepții obscure” care nu sunt altceva decât senzațiile, ideile sau mișcările ce se „întunecă” prin efectul obișnuinței sau a lipsei de atenție a spiritului.

FECHER referindu-se la stimulii subliminali producători de senzații „subpragale”, surprinde existența aceluiași plan nonconstientizat al vieții psihice.

JOHN STUART MILL a intuit modificarea calitativă a ideilor, apariția unor produse noi ireductibile la elementele constitutive. Ideea compusă are proprietăți diferite de acelea ale ideilor simple, consideră el, așa cum sarea dispune de proprietăți diferite față de cele ale sodiului și clorului.

După Mill ar exista cel puțin 2 nivele de organizare a psihicului:

- 1) unul **elementar** (conține elemente ireductibile unele la altele);
- 2) altul **structural**, cu elemente interrelaționate, cu proprietăți noi și distincte față de cele ale elementelor componente.

2) Fundamentarea și consolidarea abordării structural-dinamice a psihicului

Ideea organizării nivelare a psihicului prinde contur mai clar la PIERRE JANET care desprinde existența nivelului constient și inconstient al psihicului: „Campul psihologic” al unui individ,

credea Janet, este format dintr-o multitudine de operatii materiale si mentale, dintr-o diversitate de comportamente obiective si stari psihice srans legate intere ele.

Intr-o stare de sanatate psihica buna, puterea coordonatoare a constiintei este atat de mare incat toate aceste operatii, comportamente si stari psihice sunt reunite intr-o aceeaasi perceptie personala.

Cand sanatatea psihica a individului este afectata, intre componentele vietii lui psihice se produce o dezagregare, o destramare si o sustragere a unor elemente de sub controlul constiintei.

Restrangerea campului constiintei este o manifestare a epuizarii cerebrale generale sau a unei slabiciuni morale a individului, constand in neputinta acestuia de a reuni, condensa fenomenele sale psihice sau de a le asimila personalitatii sale.

Asemenea **de-compozitii** intelectuale sau slabiri ale sintezei psihice au loc in isterie, ideile de sinucidere, de omucidere, fobiile, etc. facand ravagii printre ei.

Janet concepe constiinta ca pe o sinteza activa a tuturor elementelor psihice ce sunt grupate intr-o individualitate, ea strangand foarte bine toata pluralitatea fenomenelor psihice.

Uneori insa aceasta pluralitate unificatoare isi restrange campul activitatii, ceea ce face ca unele elemente ale vietii psihice sa ramana in afara orbitei ei de actiune, ca un fel de „sisteme emancipate”, autonomizate exercitand influente obscure si confuze.

Ele constituie lumea inconstientului, ce poate fi pusa in evidenta in cazurile patologice.

Asadar ceea ce este inconstient provine din disocierea psihica, isteria fiind o boala tipica a inconstientului.

Constientul si inconstientul fiind in viziunea lui Janet 2 moduri de organizare a vietii psihice, coexistente unul in altul.

Cel care va considera ca organizarea vietii psihice implica o infrastruktura psihica aflata in **conflict** cu instantele superioare de control va fi FREUD, initiatorul psihanalizei.

In cateva din lucrarile sale fundamentale (*Interpretarea viselor, 1899; Psihopatologia vietii psihice, 1901; Trei eseuri asupra sexualitatii; Cuvantul de spirit si relatia sa cu inconstientul, 1905*), Freud porneste de la ideea ca viata psihica a individului are la baza dualitatea pulsuniilor sexuale care tind:

→ pe de o parte, la conservarea spatiului si a pulsuniilor Eului

→ iar pe de alta parte, la conservarea individului.

El contesta absolutizarea datului constient si propune impartirea topografica a psihicului, implicit o organizare pe verticala a vietii psihice.

- Inainte de 1920 „aparatul psihic” este compus dintr-o serie de componente sau nivele supraetajate:
 - **inconstient** = rezervorul traairilor si actelor refulate, al instinctelor sexuale ;
 - **preconstient** = un fel de filtru indeplinind functia de „cenzura” si permitand accesul selectiv in

constiinta a acelor impulsuri si tendinte acceptabile pentru ea;

- **constient** = este un „strat superficial”, de fapt, expresia unor adancuri in care predominant este inconstientul.

„Veritabilul” nivel de organizare a vietii psihice il constituie, dupa Freud, inconstientul deoarece el guverneaza gandurile, actiunile, imaginile, reprezentarile.

Funcția „aparaturii psihice” este de a reduce tensiunile neplacute fie prin:

- descarcarea lor
- proces intrapsihic de aparare si de refulare.

Constiinta nu este decat suprafata aparatului psihic, pe cand inconstientul formeaza baza, fundamentul lui.

In marea sa majoritate, aparatul psihic este inconstient.

Tendintele refulate in cursul dezvoltarii sexuale infantile isi fac loc si se satisfac in vis sau in simptomele nevrotice.

- Dupa 1920 aduce o serie de corective.

1) Mai intai el revizuieste parerile cu privire la pulsuni. Astfel, pulsuniilor vietii (sexualitate, libidou, Eros) le sunt opuse pulsuniile mortii (Thanatos).

Acorda un rol mai mare agresivitatii.

Agresivitatea nu este pur si simplu subordonata sexualitatii, ci dispune de propriile sale functii in viata psihica a individului, fiind uneori in mare masura responsabila de simptomele nevrotice decat pulsuniile sexuale.

Exista in om, considera Freud, o tendinta primitiva de autodistrugere.

Pulsuniile mortii, mai importante decat cele ale vietii, tind, spre reducerea tensiunilor, spre restabilirea unei stari anterioare biologice si spre repetitie.

Aceste pulsuniuni isi fac simtita prezenta in:

- mecanismele de aparare
- diferite forme de proiectie (paranoia)
- fuziunea cu impulsurile libidinale (sadism, masochism)
- sau in orientarea lor impotriva Eului (melancolia)

1) Freud isi revizuieste conceptia cu privire la structura si dinamica aparatului psihic, acesta fiind interpretat prin prisma mecanismelor de aparare ale Eului si a operatiilor de refulare.

In prima teorie, inconstientul coincidea cu refularea, conflictul de baza fiind intre preconstient-constient, pe de o parte, si inconstient, pe de alta parte.

De data aceasta Freud sesizeaza ca in refulare, insasi operatia refulata este inconstienta.

De asemenea, el constientizeaza mai bine locul si rolul Eului in structura aparatului psihic.

In noua topica a aparatului psihic, format din **Sine, Eu, Supraeu**, locul central va reveni Eului.

In timp ce:

- **Sinele** se diferentiaza in contact cu sursele corporale ale trebuintelor si emotiilor
- **Eul** se dezvoltă prin diferentierea aparatului psihic in contact cu realitatea externa.

Spre deosebire de:

- activitatea inconstienta a Sinelui
- activitatea Eului este concomitent constienta, preconstienta si inconstienta
 - ea consta in - perceptia externa si interna, in procesele intelectuale
 - dirijarea si controlarea mecanismelor de aparare

• Eul:

- este cel care ofera solutia conflictelor cu realitatea sau cu dorintele incompatibile
- controleaza accesul in constiinta
- in sfera actiunii asigura functia sintetica a personalitatii.
- uneori este impiedicat in demersurile intreprinse; **limitele** sale provin fie din:
 - absenta sau insuficienta propriilor aptitudini
 - din infiltrarea Sinelui si Supraeului care il fac sa cationezein contrasens sau il impiedica sa actioneze corespunzator.

Ca urmare a interiorizarii de catre Eu a unor forte represive intalnite de individ de-a lungul vietii sale, forte ce sunt de ordin social, moral, parental, in limitele lui se formeaza **Supraeul**.

De obicei acesta este expresia identificarii copilului cu parintii idealizati.

Daca Eul este determinat, in general, de experienta proprie si actuala a individului, Sinele si Supraeul sunt influentate de trecut (Sinele de ereditate, Supraeul de influentele sociale si parentale).

Conciliator intre aceste instante si realitatea externa, Eul devine principalul nivel al vietii psihice.

© Principalele corectii ale schemei precedente asupra aparatului psihic constau in urmatoarele:

- valorizarea considerabila a rolului Eului in viata psihica a individului;
- redimensionarea „fortelor” participante la dinamica vietii psihice, jocul combinat dintre Eu si celelalte instante fiind cel care asigura apararea contra pulsuniilor si dorintelor refulate.
- renovarea explicatiilor referitoare la functionarea psihicului; daca in prima varianta explicatiile psihanalitice sunt date in termeni de conflict a pulsuniilor, de data aceasta ele sunt date in termeni de aparare a Eului contra pulsuniilor si emotiilor; de asemenea, pulsuniile nu mai sunt doar de ordin sexual, ci sunt si pulsuni agresive.

Cel mai mare merit al lui Freud il constituie faptul ca el a fost primul care a elaborat o conceptie structurata asupra nivelelor functionale ale vietii psihice si mai ales asupra raporturilor dinamice dintre ele.

Teoria psihanalitica raspunde unui triplu punct de vedere:

- **topic** (punct de vedere descriptiv care vizeaza modularea diferitelor instante intrapsihice necesare intelegerii functionarii psihicului)
- **dinamic** (punct de vedere calitativ inseparabil notiunii de conflict intrapsihic, numai combinarea fortelor antagonice ducand la aparitia conflictului in cadrul fiecarei instante, dar si intre instante)
- **economic** (corolar cantitativ indispensabil celorlalte doua deoarece conflictul depinde de circuitul si investirea energiei psihice la nivel intrapsihic, al obiectului sau reprezentarilor).

Dupa Zlate psihanaliza a savarsit o mare eroare: absolutizarea inconstientului. Freud inglobeaza in inconstient insasi Eul; el considera ca esenta existentei este inconstienta. In felul acesta viata psihica este amputata in cele din urma de fortele antagoniste care formeaza constiinta si Eul.

Viziunea nivelara a vietii psihice este impartasita si de alti autori avand o larga audienta in psihologie.

LUDWIG KLAGES (1928) considera ca viata psihica este constituita din 3 straturi sau zone:

- 1) **materia** individualitatii (ansamblul aptitudinilor personale referitoare la cunoastere, emotivitate, miscare);
- 2) **structura** (complexul de dispozitii ale mediului intern care determina forma de desfasurare a proceselor psihice);
- 3) **natura** (totalul mobilurilor sau motivelor personale de actiune ale individualitatii).

E. ROTHACKER (1938) identifica 4 stadii in persoana vitala:

- *Leben-in-mir*
- *Tier-in-mir*
- *Kind-in-mir*
- *Gefuhle-in-mir*, echivalente straturilor ce se formeaza in ea.

Ph. LERSCH (1942) renoveaza conceptia lui ROTHACKER si formuleaza celebra teorie a „straturilor personalitatii”.

Dupa opinia lui personalitatea umana este constituita din straturi suprapuse.

Exista o baza endothmica si o suprastructura personala, ambele structuri fiind asezate pe un fond vital care reprezinta ansamblul starilor si proceselor organice, corporale.

Baza endothmica cuprinde tot in planul vertical, de jos in sus, srari si simtiri, impulsuri, tendinte, afecte.

Straturile cele mai „joase” sau cele mai adanci ale acesteia, accesibile experientei si descrierii, au un caracter de permanenta, ele fiind specii variate ale sentimentului vital, sentimentul afirmarii de sine, al puterii si valorii Eului.

Conflictul dintre aceste instante exprima „peripetiile experientei”, prin raportul acesteia cu diversele nivele ale experientei.

H. THOMAE (1951), prefera termenul de „arie” al personalitatii. Dupa parerea lui procesele

dezvoltarii sunt rezultate ale interactiunii diverselor arii ale personalitatii:

- aria propulsiva (flexibila pentru adaptarea la schimbare);
- aria impulsiva (ce consta in habituale);
- aria prospectiva (care asigura orientarea viitoare).

Desi aceste ultime contributii, cu exceptia celei a lui LERSCH, surprind intr-o mai mica masura aspectul organizarii ierarhice, nivelare a psihicului si mai mult pe cel al structurarii si interdependentei propriu-zise, ele sunt sugestive pentru efortul de a creona o viziune unitara si interactionista asupra vietii psihice.

3) Psihologia contemporana despre organizarea structural-dinamica a psihicului

Psihologia transpersonala

Reprezentantii psihologiei transpersonale nu se multumesc doar cu desprinderea unor nivele structural-functionale ale psihicului, ci incearca sa realizeze si o ierarhizeze a elementelor componente in interiorul fiecarui nivel.

KEN WILBER (1984) influentat de Huxley care vorbea despre o *psilosofia perennis*, considera ca exista si o *psihologia perennis*, psihologie eterna, considerand in conceptia universala asupra constiintei umane.

El propune un model al constiintei care, ramanand fidel doctrinei universale, ia totusi in considerare si aporturile aduse de psihanaliza, psihologia egoului, psihologia jungiana, psihologia umanista si interpersonal.

Pornind de la ideea ca personalitatea umana este manifestarea sau expresia unor nivele multiple ale constiintei umane, el stabileste un „spectru al constiintei” format din 5 nivele, fiecare dintre acestea caracterizandu-se printr-un sentiment diferit de identitatea personala si traversand mai multe gradatii, de la identitatea suprema a constiintei cosmice, la sentimentul particular de identitate asociat constiintei eului.

Nivelele spectrului constiintei sunt urmatoarele:

1) nivelul Spiritului

- cel mai intim nivel al constiintei, identic cu realitatea absoluta si ultima a universului, constiinta cosmica, nivelul suprem de identitate al omului;

2) **nivelul transpersonal**, supraindividual, cand omul nu este constient de identitatea sa cu universul, dar nici nu se confunda cu organismul individual;

3) nivelul existential

- omul se identifica cu organismul sau psihofiziologic total, asa cum exista el in timp si spatiu;
- este nivelul la care linia de demarcatie intre sine si altul, intre organism si mediu este clar trasata;
- la acest nivel incep sa se dezvolte procesele gandirii rationale ale omului si vointa sa personala;

- limitele superioare ale nivelului existencial contin factori biosociali, materiali, culturali interiorizati, relatiile de familie, conotatiile sociale, institutiile sociale omniprezente (limba, logica, etica, lege);

4) nivelul ego-ului

- omul se identifica nu direct cu organismul sau total, ci cu o reprezentare mentala, mai mult sau mai putin exacta a organismului sau, se identifica, deci, cu propriul eu, cu imaginea de sine;

5) nivelul „umbrei”

- omul se identifica cu o parte a egoului sau, cu imaginea de sine saracita si inexacta, care este persoana, in timp ce restul tendintelor psihice considerate ca penibile, indezirabile sunt lasate in „umbra”.

Se remarca ca fiecare nivel al spectrului constiintei reprezinta o sfera de identitate din ce in ce mai restransa, trecand de la univers la o fateda a acestuia numit organism, de la organism la o fateda a acestuia numit psihic si de la o fateda a psihicului la o alta calificata drept persoana.

Wilber arata ca oricare dintre aceste nivele se caracterizeaza:

- prin modele specifice de cunoastere,
- prin tipuri distincte de dualisme (subiect-obiect; sine-nonsine; organism-mediu)
- prin clase diferite de procese inconstiente asociate lor
- modalitati terapeutice proprii.

Fiecare nivel in parte dispune de o organizare structural-functionala proprie, deoarece este format dintr-o *structura profunda* si dintr-o alta de *suprafata*.

„Structura profunda consta in toate principiile fundamentale limitative care corespund nivelului dat; in ea rezida toate potentialitatile si limitele nivelului respectiv. Structura de suprafata nu este decat o manifestare particulara a structurii profunde; ea este constransa de forma acesteia din urma, dar in interiorul acestei forme este libera de a selectiona orice proprietate.”

Orice transformare spre varf se traduce prin emergenta in constiinta a unui nou nivel ce dispune de propria sa structura profunda, in interiorul careia se dezvolta si opereaza noi structuri de suprafata. Evolutia consta intr-o serie de asemenea transformari sau schimbari ale structurilor profunde, mediate de simboluri si forme in constiinta.

Ca urmare vom asista nu doar la restructurari importante, ci si la integrari succesive ale nivelelor. Dar nu numai nivelul constient al vietii psihice este diferentiat si neomogen, ci si cel al inconstientului. Wilber descrie 5 tipuri de inconstient:

- 1) **inc. fundament** (structurile profunde existente in calitate de potentialitati care oricand pot deveni constiente);
- 2) **inc. arhaic** (structurile simple, primitive, precece ce nu provin din experienta personala ci sunt mosteniri filogenetice comune);

- 3) **inc. submergent** (structurile, candva constiente, dar care actual sunt evacuate sau refulate de constiinta deoarece nu sunt compatibile cu ea);
- 4) **inc. „pecete”** (structurile nerefulate dar care au proprietatea de a refula);
- 5) **inc. emergent** (structurile profunde existente de la origine si neiesite inca la suprafata inconstientului fundament).

Aceste forme ale inconstientului sunt: „tipuri de procese inconstiente si nu nivele ale inconstientului.” Dupa Zlate cele 5 forme ale inc. descrise de Wilber sunt mai mult decat simple „processe inconstiente”. Ele demonstreaza organizarea structural-dinamica, in esenta nivelara, a inc. Recunoaste in inc. submergent preconstientul lui Freud, iar in inc. „pecete”-Superegoul.

- WOLMAN (1986), pornind de la premisa ca, de fapt, aparatul psihic al lui Freud cuprinde 2 instante distincte, constientul si inc. cea de-a 3-a (precs. sau subcs.) fiind asimilabila constientului, propune introducerea unui nuvel intermediar intre Cs. si Inc. numit *protoconstient*.

Dupa opinia lui, exista fenomene care nu sunt in intregime nici constiente, nici inconstiente. De ex. visele lucide, fobiile, fenomenele parapsihologice, meditatia, etc., sunt pe jumătate constiente, pe jumătate inconstiente, cuprinzand momente de ambele tipuri. Acestea sunt fenomenele numite de autor prin termenul de protoconstient.

Protoconstiinta reprezinta „o punte de legatura intre fenomenele constiente si cele inconstiente...intre comportamentul normal si cel psihopatologic.”

Desi teoria „aparatului psihic” propusa de Freud, cea a „straturilor personalitatii” propusa de Lersch sau cea a „spectrului constiintei” a lui Wilber nu sunt lipsite de limite si inconsecvente, ele atrag atentia asupra organizarii interne a psihicului, asupra dinamicii existente intre elementele componente ale vietii psihice.

Specificul abordarii structural-dinamice a psihicului

a. conceptul de structura

Specificul abordării structural-dinamice a psihicului

- CONCEPTUL DE „STRUCTURĂ”

- pt. fizică structura=ansamblu de stări și de transformări posibile în cadrul cărora sistemul real își ocupă locul său determinat

- pt. sociologie structura reprezintă o ordonare stabilită a elementelor unui sistem social, care scapă fluctuațiilor ce îi sunt impuse din afară

- Piaget (*Structuralismul*): o structură comportă 3 caracteristici fundamentale: totalitate, transformare, autoreglare

•**totalitatea** →structura este formată din elemente subordonate legilor specifice sistemului

→legile de compoziție conferă întregului proprietăți distincte de cele ale elementelor

→există 3 modalități producătoare ale totalității:

- 1). prin asocierea elementelor
- 2). prin emergența acestora, întregul fiind anterior elementelor
- 3). prin asocierea relațiilor dintre elemente

⇒pb: structurile cunosc o formare sau sunt preformate? →soluția este furnizată de a doua caracteristică

•**transformarea**→structurile sunt întotdeauna și simultan structurante și structurate

→o activitate structurantă constă într-un sistem de transformări (ex: gramaticile transformaționale-Chomsky, echilibrul dinamic-Saussure, legile de organizare ale gestaltismului)

→structura se închide în ea însăși, dar poate intra într-o structură mai largă

→termenul de „transformare” = trecere de la o structură la alta ca urmare a schimbării echilibrului forțelor de câmp, structurile rămânând în sine distincte, necorelate

•**autoreglarea** →asigură conservarea și „închiderea” structurilor = transformările interne ale unor structuri au loc întotdeauna între elementele aceleiași structuri

-*limită*: structurile psihice nu întrețin raporturi genetice și evolutive unele cu altele, deci ele nu se influențează reciproc (această limită va fi corectată de abordările sistemice)

-chiar și Piaget se apropie de o astfel de abordare:

→cum se realizează autoreglarea ? →la vârful piramidei autoreglarea procedează prin operații bine definite și reglate, acestea fiind legile totalității structurate (ex: structuri logice sau matematice cu operații reversibile)

→la alte niveluri, unde transformările se derulează în timp (lingvistică, sociologie, Ψ) autoreglarea se face printr-un joc al anticipărilor și retroacțiunilor

→la nivel biologic autoreglările se produc prin intermediul mecanismelor de ritm bazate pe simetrie și repetiții

-cele 3 procedee esențiale ale autoreglării sau autoconservării structurilor sunt: ritmurile, regularitățile și operațiile

-există 2 paliere de reglări:

- unele rămân în interiorul structurilor deja construite și contribuie la stările de echilibru
- altele intervin în construcția noilor structuri

Merite și limite:

❖ accent pus pe surprinderea mecanismelor de autoreglare

- ❖ exagerarea interiorității subiective
- ❖ pierderea din vedere a relațiilor cu exteriorul
- ❖ subestimarea pb. genezei structurilor
- ❖ absolutizarea realismului structurilor în dauna operațiilor din care provin

•DEMERSURI ÎN ABORDAREA STRUCTURAL - DINAMICĂ A PSIHICULUI

→implică 2 tipuri de demersuri: -surprinderea modului de organizare, articulare și ierarhizare a elementelor vieții psihice la un moment dat

-surprinderea dinamicii, evoluției, transformării de-a lungul timpului
a organizării psihicului

-Școala de la Würzburg (Marbe, Kulpe, Ach) →teoria „gândirii fără imagini”: gândirea se exprimă prin stări, atitudini, tendințe neînsoțite de imagini, accentuând astfel rolul structurilor în viața psihică

-Buhler →caracterele subiective ale structurii gândirii (intenția, semnificația), echivalente caracterului transformator al structurilor la care se referea Piaget

→pune astfel accentul pe aspectul dinamic

-psihanaliza clasică avantaja dinamismul

-Lacan - structuralismul (Ics este structurat ca un limbaj)

-există tentative de conciliere a dinamicii cu structura: Piaget → dezvoltarea stadială a psihicului copilului

→fiecare stadiu al dezvoltării intelectuale dispune de o organizare totală, prin asimilarea și includerea în sine a achizițiilor stadiului precedent, dar depășindu-le pe acestea, astfel că apar în final structuri globale extraordinar de complexe

•PRINCIPIILE ABORDĂRII STRUCTURAL - DINAMICE A PSIHICULUI

- p. **structurării** elementelor componente ale vieții psihice ⇒ apariția unei totalități
- p. **interacțiunii și interdependenței** elem. componente (unele acționează asupra altora producând modificări în elem. și în relația dintre ele)
- p. **integrării** elem. în cadrul structurilor, fără să-și piardă propria lor identitate
- p. **trecerii de la o structură la alta**, ca urmare a modificării echilibrului forțelor de câmp, structurile rămânând distincte, necontrolate
- p. **raporturilor de succesiune spațio-temporală, de coexistență exterioară**, fără raporturi genetice, evolutive
- p. **legilor de structură și al legilor de dinamică**→asigură perpetuarea structurilor și dinamica acestora (individul rămâne unitar și constant cu el însuși sau devine disociat și fluctuant)

Dificultățile abordării structural - dinamice a psihicului

-cauzalitatea dificultăților:

- omul poate reprezenta/anticipa sfârșitul, moartea, dezintegrarea structurii vii care este el, dar structura este dinamică, evolutivă, dezintegrabilă ⇒ acest fapt îi provoacă omului o stare de angoasă

- omul își dă seama că numai stările de echilibru, de armonie sunt benefice, în timp ce ruperea echilibrului conduce la efecte negative în plan psihocomportamental

⇒pb: -optăm pt. stabilitate și echilibru sau pt. dinamică și dezechilibru ?

-este posibilă controlarea și dirijarea schimbării ?

-până la ce limite este permis controlul ?

-încercările de răspuns au condus la formularea concepțiilor și teoriilor structuraliste sau a celor dinamiste-ca răspuns la prima întrebare

→behaviorismul watsonian sau skinnerian = răspuns la a doua întrebare

→teoria piagetiană = a treia întrebare

→limitele acceptabile sunt depășite de doctrine manipulării bazată pe controlul ascuns, schimbările riscând dezintegrări ireversibile

-schimbarea este contradictorie prin ea însăși: corespunde dezintegrării, dar este condiția adaptării și supraviețuirii

-numai o abordare structural-dinamică este în măsură să depășească contradicția

Din cele de mai sus reiese ca „realitatea” psihica dispune ontogenetic (existential) de o organizare structural-dinamica, ea satisfacand cele 2 proprietati esentiale ale structurii:

1) *interactiunea elementelor componente*

2) *integrarea acestora*

și are un caracter evolutiv de-a lungul timpului.

- Abordarea structural-dinamica a psihicului implica 2 tipuri de demersuri complementare, ce se pp. și se imbogatesc reciproc:

- este vorba despre surprinderea modului de organizare, articulare și ierarhizare a elementelor vietii psihice la un anumit moment dat, asadar, despre surprinderea starilor stabile, echilibrate ce contin in ele principiile ce le perpetueaza, fapt care ii asigura individului unitatea și persistenta in timp.

- Avem in vedere surprinderea evolutiei, schimbarii și transformarii de-a lungul timpului a organizarii psihicului.

In istoria psihologiei s-a pendulat între unul sau altul dintre aceste demersuri, fapt demonstrat de existenta teoriilor structuraliste (psihologia formei, teoriile factoriale) sau a teoriilor dinamiste (promovate de psihologia dezvoltării).

In chiar una și aceeași orientare psihologica intalnim pendulari între abordarea structurala și cea dinamica: psihanaliza clasica, „ortodoxa” avantajă dinamismul, teoria lui Lacan, structuralismul.

Dar chiar și in aceste situatii abordarile nu sunt exclusiv de un tip sau altul.

Existe si tentative de conciliere a dinamicii cu structura, una dintre cele mai ilustrative fiind cea a lui Piaget referitoare la dezvoltarea stadiala a psihicului copilului.

Abordarea structural-dinamica antreneaza in psihologie o serie de dificultati. Dupa opinia lui Zlate cauzalitatea dificultatilor este dubla:

- omul dispune de capacitati simbolice care-i permite reprezentarea/anticiparea sfarsitului, a mortii, a dezintegrarii structurii vii pe care el o reprezinta. Cum structura este dinamica, evolutiva, dezintegrabila, acest fapt ii induce omului o stare de neliniste, de angoasa.

El constientizeaza faptul ca a crede in structura inseamna a crede implicit intr-o iluzie a perenitatii.

- Omul isi da seama ca numai starile de echilibru, de armonie (cu sine, cu altii, cu lumea) sunt benefice, gratificante, in timp ce ruperea echilibrului, starile de dizarmonie sau de criza conduc la efecte negative in plan psihocomportamental (frustrare, stress, anxietate).

In felul acesta omul traieste o drama: structura, prin stabilitatea ei, este factor de progres, de succes psihologic, in timp ce prin dinamica ei si mai ales prin dezintegrarea ei devine factor iluzoriu, de esec psihologic.

Aceste credinte si contradictii existentiale ale omului au penetrat si in dimensiunile intelectuale stiintifice. In fata oamenilor de stiinta s-au conturat probleme de tipul:

- Optam pentru stabilitate si echilibru sau pentru dinamica si dezechilibru?
 - incercarile de raspuns la aceste intrebari au condus la formularea conceptiilor si teoriilor structuraliste sau a celor dinamiste
- Este posibila controlarea si dirijarea schimbarii?
 - la elaborarea doctrinelor si chiar a tehnologiilor influentarii, controlarii si dirijarii din exterior a comportamentului uman, promovate de behaviorismul watsonian si skinnerian.
- Pana la ce limite este permis controlul si dirijarea schimbarii?
 - la formularea unor conceptii care prevad limite acceptabile si dezirabile ale schimbarii (teoria lui piagetiana a dezvoltarii psihice) pana la formularea unor conceptii care depasesc limitele acceptabile, schimbarile riscand uneori dezintegrari ireversibile (doctrina manipularii bazata pe control ascuns).

Schimbarea este contradictorie in ea insasi:

1. corespunde dezintegrarii
2. este conditia adaptarii si supravietuirii.

Tocmai de aceea apare dificultatea conjugarii acestor 2 stari ale schimbarii, gandirea lor concomitenta.

Doar abordarea structural-dinamica impreuna este in masura sa depaseasca contradictia.

ABORDAREA SISTEMICA SI SINERGETICA A PSIHICULUI

♣ ABORDAREA SISTEMICA

Abordarea sistematica a psihicului este de data relativ recenta. Premisele ei trebuie cautate in stiintele mai apropiate sau indepartate de psihologie (biologie, filosofie, neurologie, cibernetica, etc.) sau chiar in interiorul psihologiei.

I. Din afara psihologiei

I.1. BIOLOGIA este poate stiinta cea mai veche care si-a elaborat o viziune sistematica asupra obiectului ei cercetare.

Organismul natural (animal sau uman) inteles ca un ansamblu, ca o totalitate de organe si aparate interdependente unele de altele dar si mediul exterior, a fost prototipul abordarilor sistematice pentru multe stiinte, implicit pentru psihologie.

Analogia diferitelor entitati (fizice sau sociale) cu organismul este foarte frecventa.

EX.: Se credea ca asa cum organismul biologic este constituit dintr-o serie de organe relationate unele cu altele, tot asa si organismul social (ex.:societatea) este format din entitati interrelationate.

LOUIS A. ALLEN (1958) pornind de la premisa ca „natura este cel mai bun organizator”, compara organizatiile sociale cu organismul uman si constata o perfecta similitudine intre ele.

I.2. FILOSOFIA. Psihologia s-a desprins ca stiinta de sine statatoare din filosofie, asa incat nu se putea ca unele conceptii filosofice sa n-o contamineze.

DESCARTES (1596-1650) a introdus in „*Tratatul despre om*” ideea omului ca o „masina vie”:

- considera ca toate functiile proprii ale acestei masini (digestia, pulsatia inimii si arterelor, respiratia) reprezinta consecinte naturale ale dispozitiei organelor masinii respective, dupa cum miscarile unui ceasornic sunt un rezultat al actiunii contragreutatii sau rotilor.

Ca un ecou la tratatul lui Descartes apare lucrarea „Omul masina” scrisa de LA METTRIE, care ia drept model pentru fiinta umana animalul-masina construit de Descartes.

Aceste lucrari pot fi considerate ca premise filosofice ale viitoarelor abordari sistematice din psihologie.

I.3. FIZIOLOGIE si NEUROLOGIE

• **P.K. ANOHIN** din 1935 s-a preocupat de studiul aferentatiei care a prefigurat unele dintre principiile cibernetice.

Clasifica aferentatia in 3 grupe:

→ *aferentatia situationala* sau circumstantiala

- ansamblul tuturor agentilor externi si al influentelor provenite de la ei, care, in conditiile date, au o relativa constanta pentru animal sau pentru om;
- constituie totodata o multime extrem de complicata de influente diverse.

→ *aferentatia declansatoare*

- stimulul care conduce la manifestarea exterioara a unei activitati a organismului.

→ *aferentatia inversa*

- informeaza asupra rezultatelor actiunii efectorii
- ii da organismului posibilitatea sa aprecieze gradul de reusita al actiunii executate.
- cea mai importanta, constituie „analogul conexiunii inverse” din cibernetica.

P.K. ANOHIN studiind activitatea reflex-conditionata a creierului a formulat „*teoria sistemului functional*”.

Dupa opinia lui, rolul hotarator in realizarea actelor reflexe il au centrii nervosi din etajul cortical si subcortical.

Verigile de baza care intervin in functionarea actelor reflexe sunt:

1→ sinteza aferenta

2→ luarea deciziei

3→ programul aferent al actiunii, cu copia comenzii

4→ acceptorul actiunii, care anticipa parametrii viitorului rezultatului

5→ obtinerea rezultatului

6→ aferentia inversa despre parametrii rezultatului

7→ procesul de comparatie a parametrilor rezultatelor obtinute cu parametrii prognosticati in cadrul acceptorului actiunii.

• Doua dintre aceste verigi au o importanta deosebita:

1 → **acceptorul actiunii** = reprezinta un aparat nervos destinat perceperii informatiei despre rezultatele obtinute si apoi compararii lor cu parametrii rezultatelor stabilite in momentul actiunii stimulului conditionat.

→ „acceptorul”- poate fi considerat ca expresia materiala a scopului

- controleaza rezultatele actiunii si le compara cu scopul fixat

Se subliniaza astfel importanta predictiei in realizarea controlului conduitei.

2 → **aferentia inversa sau feed-back-ul** care leaga rezultatele actiunii cu acceptorul actiunii

- informeaza ca s-au obtinut anumite rezultate si nu altele.

- Cel ce sanctioneaza definitiv acesta informatie este acceptorul actiunii care apare ca un element etalon apreciativ ai parametrilor rezultatului actiunii.

Cand intre cele 2 verigi exista:

→ concordanta – actul se incheie si organismul trece la realizarea unui nou compartament;

→ dezacord – este generat un nou lant de relatii (de orientare, investigare cu o rapida si puternica influenta activatoare a scoartei cerebrale) favorizator al alegerii unor noi comportamente pentru sinteza aferenta.

In felul acesta spectrul informatiei se largeste, se elibereaza programe de activitate mai perfectionate.

Important: in acest sistem functional sunt implicate si unele elemente psihice.

In primul stadiu – al sintezei aferente – intervine motivatia, memoria, etc.

Asadar, viziunea sistemica este extinsa si asupra psihicului.

- Abordarea sistemica a psihicului uman a fost insa impusa de teoria informatiei, de cibernetica si mai ales de teoria generala a sistemelor (TGS).

Teoria informatiei a facilitat elaborarea unei viziuni holiste asupra psihicului.

Ea a permis intelegerea mai clara a caracterului informational, deci nesubstantial, al psihicului.

Informatia este o relatie intre mai multe entitati ce se afla in stare de constrangere sau de interactiune reciproca, susceptibila de a fi canalizata de-a lungul diverselor transformari mentinandu-si insa o invariata.

Faptul ca prin intermediul teoriei informatiei putem studia cum un sistem intra in contact cu altul, cum diverse constrangeri biologice (date de organizarea sistemului nervos central) limiteaza seria adaptarilor posibile ale matricei socioculturale are o mare importanta pentru explicarea sistemica a psihicului, acesta integrandu-se el insusi in sirul factorilor constrangatori sau facilitatori ai evolutiei umane.

I.4. CIBERNETICA

Cibernetica propune o serie de concepte operationale cu ajutorul carora pot fi intelese cele mai diverse masini, inclusiv cele biologice si sociale.

Ea introduce notiunile de reglare si deviatie, cele de control si programare.

Cea mai importanta este insa notiunea de conexiune inversa (feed-back) cu diversele sale varietati

- feed-back-ul negativ, care anuleaza orice deviatie de la norma;
- feed-back-ul pozitiv care creste deviatia.

Cibernetica generalizeaza raporturile implicate in autoreglarea organismelor vii sau a celor nevii (automate), recurge la exprimarea lor formalizata pe baza matematicilor superioare, la modelarea tehnica a functiilor si activitatilor organismelor vii in virtutea unor legitati generale.

Toate acestea nu puteau fi facute fara sprijinul psihologiei.

Din colaborarea ciberneticii cu psihologia s-a surprins natura informationala a psihicului si caracterul lui integrator-sistematic.

Infuzia ciberneticii in alte domenii ale cunoasterii a dus la aparitia unor cunostinte: biocibernetica, neurocibernetica, cibernetica economica si sociala, cibernetica psihologica.

I.5. Teoria generala a sistemelor este o alta orientare teoretica ce a reprezentat una dintre premisele fundamentale ale introducerii viziunii sistemice in psihologie.

Ludwig von Bertalanffy, creatorul teoriei generale a sistemelor, a facut apel la psihologie, din care si-a extras argumentele pentru a-si ilustra ideile. In centrul preocuparilor sale se afla conceptul de sistem. Sistemul este orice ansamblu de elemente aflate intr-o interactiune ordonata (non-

intamplatoare).

▪ Definitia sugereaza:

- esentiala este nu natura substantial-calitativa a elementelor, ci configuratia si relatiile determinate dintre ele.
- Notiunile de sistem si de element sunt mobile, modificabile

Importanta este nu pozitia se sistem sau de element, ci relatia interactiunea si interdependenta lor. Elementul devine semnificativ numai in relatie cu alt element.

Luat in sine, el capata semnificatie numai daca il consideram tot ca sistem, ca ansamblul altor interactiuni si interdependente realizate la alt nivel.

Elementele se asociaza in „subsisteme” iar subsistemele legate si corelate intre ele formeaza „sistemul”.

Senzatiile, perceptiile, gandirea, memoria asociate intre ele formeaza subsistemul cognitiv; acesta, corelat cu subsistemul afectiv, cu cel motivational si volitiv, formeaza sistemul de personalitate. La randul lui, sistemul de P devine subsistem in raport cu sistemul social. In tratarea sistemica elementul este ceva relativ aflat in relatii de apartenenta sau de incluziune fata de altceva.

El vorbeste de un anumit tip de **sistem** – cel **deschis**.

Sistemul este deschis in sensul ca lasa sa patrunda in sine o serie de elemente (materiale, energetice, informationale) care ii pot modifica configuratia interioara.

Relatia sistemului cu ecosistemul asigura insasi „viata” sistemului.

Cu mult inainte de aceste autor si Viener, cel care a atras atentia asupra caracterului de sistem al psihicului a fost medicul roman **Stefan Odobleja**.

El publica in limba franceza 2 volume intitulate „psihologia consonantista”.

Nemulțumit de psihologia timpului sau, el propune un nou tip de psihologie – psihologie consonantista.

Prin adjectivul „consonantista”, el desemneaza tendinta specifica diferitelor tipuri de sisteme, deci si celui psihic, catre o stare de organizare interna si catre una de echilibrare cu mediul inconjurator.

Consonanta reprezinta o actiune cu caracter reglator atat intre elementele componente ale sistemului cat si intre sistemul respectiv si alte sisteme, exterioare lui.

Pentru a putea ajunge la un asemenea rezultat sistemul dat trebuie sa comunice cu exteriorul, sa intretina schimburi (energetico-informationale) cu exteriorul, sa-si elaboreze chiar un model interior al mediului extern.

Pe scurt, sistemul trebuie sa interactioneze cu alte sisteme.

Aceasta interactiune pp. dependenta sistemului de exterior, afirmarea unei finalitati proprii sistemului dat.

Intre verigile de „intrare” si cele de „iesire” este introdusa relatia de tip circular (conexiunea inversa).

El este cel care introduce pentru prima data notiunea de conexiune inversa, ca o lege universala, cautand sa o identifice in fenomenele fizice, psihice, sociale, morale.

El este primul care defineste psihicul ca sistem.

„Psihicul este un sistem constituit din multiple elemente dinamice reversibile asociate”.

Conexiunea inversa, numita de el „cerc vicios”, „legatura reversibila”, este identificata in diferite procese psihice.

„Afectivitatea este un cerc vicios subordonat direct marelui cerc vicios: viata. Cunoasterea este un mic cerc vicios subordonat nemijlocit afectivitatii si, prin intermediul acesteia, vietii”.

Sunt surprinse aici:

relatiile de reversibilitate specifice diferitelor fenomene psihice si
relatiile de subordonare a unora in raport cu altele, implicit de ierarhizare a lor.

II. Premise din interiorul psihologiei

La elaborarea viziunii sistemice asupra psihicului a contribuit si psihologia.

II.1. Momente semnificative

▪ Unul dintre acestea il reprezinta **psihologia gestaltista** (configurationista) care a pornit de la sublinierea rolului formei, al intregului in raport cu partea.

Gestaltismul a aparut ca o reactie impotriva asociationismului, aducand o viziune metodologica integralista.

M. Wertheimer, W. Kohler, K. Koffka porneau de la primatul integralitatii experientei, “formele totale” nemaifiind rezultatul unei sinteze, ci, pur si simplu fapte primare, datumuri de esenta inconstienta si de natura fiziologica sau psihologica.

Forma (gestalt) este un produs al organizarii, iar organizarea este procesul care duce la gestalt.

Intuirea caracterului de sistem al psihicului se degaja din model in care gestaltistii explicau unele legi ale perceptiei, una dintre acestea fiind **legea pregnantiei sau a buneii forme**.

„Formele bune” sunt conditionate de coincidenta dintre 2 categorii de factori (externi, obiectivi si interni, subiectivi).

Gestaltistii reunesc intr-un circuit integral subiectul cu mediul sau ambiant apropiat, fapt facilitator al instalarii unui echilibru intre „fortele” campului.

In aceasta conceptie apare ideea interactiunii psihicului cu mediul inconjurator, ca si ideea caracterului deschis catre exterior al psihicului.

▪ Un alt moment important din evolutia psihologiei, care a condus spre elaborarea viziunii sistemice asupra psihicului, il reprezinta aparitia **structuralismului psihologic**.

Roger Mucchielli releva existenta a 3 acceptii ale notiunii de structura, doua dintre ele interesandu-ne in mod expres:

- ❶ structura vizeaza organizarea, articularea intre ele a 2 elementesau parti ale unui intreg;
 - a structura inseamna a ordona, a coordona elementele printr-un sistem de raporturi stabile care formeaza un elementele nu au existenta separata: fiecare “element” este functia unui tot in raport cu care el se situeaza si capata o semnificatie;
- ❷ acceptiunea moderna a termenului de structura vizeaza sistemele de corelatii care capata o anumita semnificatie.
 - o structura de semnificatie se refera la raportul prin intermediul caruia un element al lumii capata un sens pentru subiect;
 - prin acest termen se desemneaza o realitate operanta care nu are nimic obiectiv, nimic constient (ea nefiind direct observabila) si nici un continut de constiinta;
 - singura capabila sa dea un sens este structura.
 - Aceasta structura modeleaza activ, fasoneaza, pune in forma informatiile, structureaza comportamentele, actiunile si reactiile individului.

Din perspectiva structuralismului, psihologia nu-si putea mentine “compartimentarea” facultatelor psihice.

Nici macar trilogia psihanalitica (Sine, Eu, Supraeu) nu mai este valabila.

Interpretarea functiilor psihice si a nivelurilor de organizare a psihicului conduce in mod inevitabil la un mod mai complex de concepere a vietii psihice.

Structuralismul psihologic, cu toate exagerarile si imperfectiunile lui, a constituit un punct de plecare pentru noul tip de abordare a psihicului, si anume abordarea sistemica.

II.2. Coordonatele sistemice ale psihicului

Abordarea sistemica a psihicului pp. conceperea lui ca un sistem ce dispune de toate atributele sistemelor, in general.

Prima problema care se ridica este aceea daca psihicul poate fi considerat un sistem. Si daca da, care sunt caracteristicile SPU?

Pentru a raspunde la aceste intrebari este necesar ca mai intai sa descriem conceptul de sistem si apoi sa vedem in ce masura psihicul dispune de coordonate sistemice.

II.2.1. Conceptul de sistem

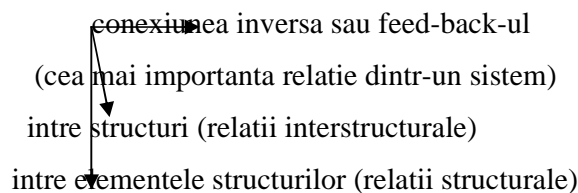
Sistemul consta in multimea de elemente componente, in ansamblul relatiilor dintre aceste elemente structurate multinivelar si ierarhic si in constituirea unei integralitati specifice, ireductibile la componentele sau chiar la relatiile individuale dintre ele. Sistemul este ireductibil la componentele sale, in masura in care se constituie ca o totalitate de elemente interdependente. (Vlasceanu)

Sistemul cuprinde:

- **trei categorii de marimi** (*de intrare; de stare; de iesire*), cu topologia lor distincta;
 - **marimile de intrare** sunt cele pe care sistemul le primeste din afara sa, unele dintre acestea fiind asimilabile, altele neasimilabile sau chiar perturbatoare, raportul dintre ele dand coeficientul de complexitate al sistemului.
 - **marimile de stare** sunt cele din interactiunea carora se creeaza o configuratie diferentia sau difuza;
 - **marimile de iesire** sunt constituite din produsele sistemului, din rezultatele aparute ca urmare a functionalitatii lui concrete.

▪ **Relatiile** dintre cele 3 categorii de marimi: sistemul depinde de marimile de intrare, care, la randul lor, sunt influentate de marimile de iesire;

-in cadrul sistemului exista relatii:

▪ **Activitatile sau comportamentele**, adica modul in care sistemul interactioneaza cu mediul sau, efectele acestei interactiuni, efectele acestei interactiuni sunt si asupra mediului si asupra sistemului.

- comportamentul sistemului poate fi interpretat prin prisma unor criterii de naturi diferite (substantiale, energetice, informationale);

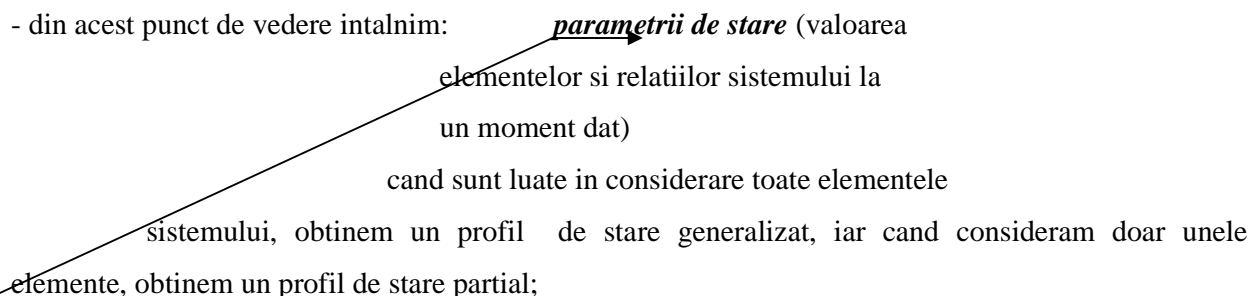
▪ **Organizarea**, data de ansamblul proprietatilor comportamentelor sistemului;

▪ **Structura**, adica acel aspect al organizarii ce ramane constant sau permanent in timp si formeaza baza comportamentului relativ permanent al sistemului;

▪ **Subsisteme**, constituite din structuri si activitati mai simple, dispunand, la randul lor, de aceleasi componente si particularitati enumerate pana acum;

▪ **Stari distincte** rezultate din valorile cantitative si calitative specifice caracteristicilor sistemului la un moment dat;

- din acest punct de vedere intalnim:

→ **parametrii de transformare** (vizeaza schimbarile aparute in sistem ca urmare a introducerii unor noi influente, fapt ce duce la trecerea sistemului intr-o alta stare)

-se determina asa numitele profiluri fazice:

- **constatative** - inregistreaza transformarile pe masura ce se produc

- **predictiv-deductive** – anticipa transformarile

▪ **Finalitati proprii**, referitoare la utilizarea adecvata a influentelor din mediul extern in vederea realizarii scopurilor, la mentinerea unei stari de echilibru homeostazic sau la trecerea la forme mai bune de organizare;

- indicatorii de finalitate ai sistemului se stabilesc sub forma unor valori ideale (maximale) sau sub forma unor valori medii.

Orice sistem contine 3 subansambluri:

❶ **substantial** (vizeaza numarul si natura elementelor constitutive);

❷ **structural** (se refera la multimea si tipul relatiilor de interactiune dintre elementele componente);

❸ **functional** (are in vedere actiunile realizate de sistem ca raspuns la solicitarile mediului).

Am putea spune ca primul subansamblu reprezinta anatomia sistemului, cel de-al doilea fiziologia lui, iar ultimul, mecanismul de coechilibrare dinamica a sistemului ca intreg cu mediul ambiant.

II.2.2. Psihicul ca sistem: caracteristicile sistemului psihic uman

Psihicul detine si satisface toate aceste atribute, deci poate fi considerat un sistem.

Golu & Dicu:

Am putea spune ca sistemul psihic reprezinta in sine un ansamblu autoreglabil de stari si procese structurate pe baza principiilor semnalizarii, reflectarii si simbolizarii si coechilibrate prin intermediul unor operatori specifici de comparare, clasificare, opunere, seriare spatio-temporara, generalizare.

Popescu-Neveanu:

Sistemul psihic uman este un sistem energetic-informational de o complexitate suprema, prezentand cele mai inalte si perfectionate mecanisme de autoorganizare si autoreglaj si fiind dotat cu dispozitii selective antiredundante si cu modalitati proprii de determinare antialeatorii.

Cele 2 denumiri cuprind principarele caracteristici ale SPU, si anume:

❶ **Caracterul informational-energizant al SPU.**

➤ Primul aspect apare din insasi natura informatională a psihicului, dar si din faptul ca omul, traind intr-un univers informational, fiind bombardat mereu de informatii si trebuind sa reactioneze la ele,

este nevoie sa-si elaboreze mecanismele prin intermediul carora sa le poata stapani. El trebuie sa-si formeze si sa-si perfectioneze mecanismele de receptionare a informatiilor, de stocare, prelucrare si interpretare a lor, de combinare si recombinaire sau pe cele de valorificare a lor.

Importanta nu este doar informatia, ci si modul de operare cu ea.

Asa incat mai corect este sa vorbim, considera Zlate, de **caracterul informational-operational** al SPU.

➤ Cel de-al doilea aspect, caracterul energizant, reiese din faptul ca avem de-a face cu un sistem viu, campurile bioenergetice reprezentand zone de generare a insasi modelelor informationale.

In functionarea generala a SP, o mare importanta o au:

- starile locale si tranzitorii,
- dar si cele generalizate si permanente, de incarcare tensional- emotionala,
- de distribuire si consumare a acestei incarcaturi energetice,
- de focalizare a ei pe anumite stari subiective.
- starile de dezactivare sau de detensionare

Cum nu cantitatea de energie in sine este semnificativa, ci tocmai modul ei de utilizare, fapt ce se soldeaza cu stimularea in grade diferite a SP, mai adecvat ar fi sa precizam **natura stimulator-energizatoare** a acestuia.

SP dispune de stari si procese cu grade diferite de organizare si structurare ce le diferentiaza calitativ intre ele, acordandu-le o nota de valoare.

In acest caz, aspectele de ordin axiologic ale sistemului trec pe primul plan.

Sintetizand, putem spune ca SPU este **informational-operational, stimulator-energizant si axiologic**.

❷ Caracteristica fundamentala a SPU o reprezinta caracterul sau **interactiv, interactionist**.

El este un sistem prin excelenta dinamic, neaflandu-se aproape niciodata intr-o stare de echilibru perfect, dar nici excluzand posibilitatea unor pericole de relativa stabilitate.

Indiferent de starea in care se afla, interactiunea elementelor, a partilor, structurilor, subsistemelor sale este modul lui curent existential.

Elementele sistemului capata sens numai in procesul interactiunii.

Caracterul interactionist al sistemului este demonstrat de faptul ca **nivelul de dezvoltare a unei parti depinde de nivelul dezvoltarii altei parti**.

Interactivismul componentelor sistemului se evidentiaza nu doar in procesul organizarii calitative a acestora, ci si in cel al **destructurarii** lor.

Perturbarea unei componente a sistemului antreneaza dupa sine alterarea alteia sau chiar a intregului sistem.

Relatiile **compensatorii** dintre diferitele elemente componente ale sistemului evidentiaza si mai pregnant caracterul interactiv al acestuia.

Pentru ca sistemul sa-si pastreze integralitatea, nu este absolut necesar ca toate componentele sale sa fie la fel de dezvoltate.

Chiar daca unele sunt mai putin dezvoltate sau lipsesc cu desavarsire, sistemul poate actiona ca un intreg tocmai datorita compensarii, adica preluarii functiilor componentelor ce lipsesc sau sunt insuficient dezvoltate de catre alte componente ale sistemului, mult mai dezvoltate.

Interactiunea elementelor componente ale sistemului, continuitatea si discontinuitatea lor, coexistenta sau coactiunea, dar si rivalitatea lor reprezinta adevaratul motor al SPU.

Tipurile de interactiuni existente in sistem sunt complementare.

Datorita acestei complementaritati intre cooperare si rivalitate se creeaza in sistem o **tensiune dinamizatoare** absolut necesara bunei lui functionalitati.

Relatiile de cooperare exista intre elementele asemanatoare, ci si intre elementele opuse.

③ Interactiunea SPU nu se realizeaza exclusiv la nivelul propriilor sale componente.

Sistemul, luat ca intreg, interactioneaza cu exteriorul, de unde deriva o alta caracteristica a lui, si anume faptul ca este **ambilateral orientat**.

Sistemul asimileaza informatii atat din exterior, cat si din sine, pe care le coordoneaza in virtutea unui principiu al echilibrarii.

Numai acest tip de orientare dubla ii asigura normalitatea.

Ruperea sistemului de lume si centrarea excesiva pe sine, inchiderea in sine ar duce la „prabusirea in sine”, la aparitia unor grave fenomene de dezadaptare, cum ar fi autismul, onirismul.

La fel de periculoasa este desprinderea de sine, de propria fiinta, care este principalul punct de sprijin in investigarea lumii.

In acest caz, realitatea ar parea, probabil, iluzorie, fluctuanta, lipsita de consistenta si de utilitate.

Asadar intre, simtamantul de sine si simtamantul realitatii, cunoasterea de sine si cunoasterea obiectelor sau a semenilor trebuie sa existe o stransa interdependenta.

④ SPU este **evolutiv**, trece de la o stare la alta, de la o insuficienta organizare, deferentiere si specializare spre forme din ce in ce mai complexe de organizare, diferentiere si specializare.

Functionarea si interactiunea proceselor de crestere, maturizare, dezvoltare etc., se soldeaza cu consolidarea unor structuri psihocomportamentale din ce in ce mai evolute.

SP nu dispune insa nu doar de capacitatea de a-si elabora o serie de mecanisme functionale proprii, evident sub influenta si dirijarea factorilor si solicitarilor externe, ci si de aceea de a le si transforma in mecanisme mijlocitoare ale propriilor lui demersuri.

Ele sunt introduse in circuitul functional al psihicului, contribuind la evolutia acestuia.

Caracterul evolutiv al SPU se exprima prin trecerea acestuia de la stari de condensare si maxima concentratie (in produsele obtinute la un moment dat) la stari de expansiune, de cautare a unor noi cai si mijloace care sa conduca la obtinerea altor produse.

Caracterul evolutiv al SPU pp. succesiunea fazelor de organizare si de dezorganizare, fiecare dintre acestea putand fi premisa sau impulsul celeilalte.

⑤ SPU nu functioneaza global, nediferentiat, ci pe niveluri, continuturile sale capatand o **ierarhizare functionala si valorica**.

Cele 3 niveluri functionale ale psihicului sunt constientul, subconstientul si inconstientul.

O anumita ierarhizare intalnim chiar in interiorul fiecaruia dintre aceste niveluri.

➤ In constiinta sunt prezente urmatoarele niveluri functionale:

1. nivelul de maxima acuitate si claritate (starea de veghe);
2. nivelul acuitatii moderate si minime (starea de atipire);
3. nivelul acuitatii abolite (starea de coma).

Trecerea de la un nivel la altul asigura dinamica normala a sistemului, fixarea unuia dintre ele echivaleaza cu perturbarea sistemului.

Constiinta dispune de o infrastructura (formata din S, P, M, vorbire), dar si de o suprastructura (in care intra atentia, reflexia, P).

Destructurarea acestor niveluri are loc gradat.

⇒ cea mai simpla forma de deconstructurarea a infrastructurii constiintei o reprezinta *somnul* si *visele*

⇒ alta forma, mai complexa, fiind reprezentata de *starile crepusculare* si *oniroid*

⇒ forma cea mai complexa este *depersonalizarea* (tulburarea senzatiilor, perceptiilor).

Acest lucru este valabil si pentru deconstructurarea suprastructurii constiintei. In ordine ierarhica, deconstructurarea acestui nivel sunt urmatoarele:

⇒ *caracteropatiile* (individului ii lipseste libertatea de a dispune de sine, el este incorsetat in comportament de o serie de fixatii, stereotipii)

⇒ *eul nevrotic* (caracterizat prin lipsa de unitate, individul fiind concomitent el si un altul)

⇒ *eul alienat* (opozitia dintre eu si lume, ruperea eului de lume)

⇒ *eul demential* (ce pp. tulburarea structurii intelectuale a eului).

⑥ SPU este **antientropic** si **antiredundant**, ceea ce inseamna ca, pe masura constituirii lui, favorizeaza procesele de organizare si diminueaza efectele influentelor perturbatoare.

Sunt eliminate informatiile de prisos, cele care si-au pierdut utilitatea sau cele care, in loc sa organizeze sistemul, il dezorganizeaza.

Sunt retinute informatiile facilitatoare ale bunei functionalitati a sistemului.

Mecanismele de selectie, abstractizare, uitare, transfer joaca astfel de roluri.

SPU nu exclude total momentele de dezorganizare, de desinergizare.

Momentele dezorganizatoare nu sunt destructive, ci constructive si innoitoare, conducand la crearea conditiilor favorabile reinceperii unei nou proces (procesul creatiei).

Principalele dispozitive antialeatorii ale omului sunt ratiunea si vointa, prin intermediul lor omul sustragandu-se intamplarii, contingentei.

SP nu este total antiredundant. El isi conserva o anumita cantitate de informatie care desi actual nu este yutila, poate deveni intr-o alta etapa, ea reprezentand un fel de rezerva pentru constructiile viitoare.

⑦ SPU are un **caracter adaptativ**, indeplinind **functia de reglare si aureglare**.

Desi el se formeaza ca urmare a influentelor exterioare socio-culturale ce se exercita de-a lungul ontogenezei asupra sa, fapt care duce si la socializarea lui, aceasta nu inseamna ca individul nu participa la propria sa formare.

SPU isi afirma specificul si forta sa proprie.

In afara de functia de autoreglare, SPU o are insa si pe cea de **autoorganizare**, adica de asi elabora noi forme de organizare, noi modele sau functii interne.

Manzat: „Autoorganizarea nu se identifica cu autoreglajul, care este posibil si la sistemele inapte de autoorganizare.”

Ilustrative in acest sens sunt autoorganizarea motivationala, cea afectiva, cea constienta – ca specific umane.

Autoimpunerea, autorealizarea, autoafirmarea, autodescoperirea, autoeducatia, autodepasirea sunt comportamente specifice prin care se exprima functia autoorganizatoarea psihicului.

Datorita tuturor acestor caracteristici psihicul este considerat un sistem **hipercomplex**, un fel de *rezumat condensat* al intregii dezvoltari biologice si socio-culturale a omului, sistem ce dispune de un numar mare de elemente active, puternic saturate de legaturi interne si externe.

Ion Manzat: „Psihicul este un sistem, dar un sistem deosebit, diferit de alte sisteme, el este un *sistem sinergetic*, cu proprietati pe care sistemele nesinergetice nu le detin.

Daca omul este un sistem sinergetic viu (pentru ca in el sunt concentrate toate energiile si potentele din univers) si de gradul II (deoarece isi poate autocrea sinergismul, il poate cunoaste si amplifica in mod constient, asa cum considera Manzat), atunci si psihicul sau este un ***sistem sinergetic viu si de gradul II***.

Tocmai de aceea abordarea sistemica, a psihicului trebuie completata cu abordarea sinergetica a

psihicului.

III. PARTICULARITATILE ABORDARII SISTEMICE

A PSIHICULUI

III.1. Cerintele abordarii sistemice a psihicului

Dupa opinia lui M. Golu abordarea sistemica a psihicului pp. realizarea a 3 dimensiuni:

1. stabilirea elementelor componente ale sistemului;
2. delimitarea relatiilor dintre aceste elemente;
3. delimitarea sistemului respectiv de „restul” sistemelor, adica de mediul inconjurator.

Psihicul reprezinta o multitudine de „stari”, dispune de o varietate de continuturi diferite fie introspectiv, fie obiectiv.

Toate aceste stari si continuturi (altfel spun procese si produse) sunt corelate intre ele, efectul acestei interactiuni fiind tocmai unitatea emergenta a sistemului in ansamblul sau, ireductibilitatea insusirilor lui la o simpla suma a insusirilor elementelor componente.

Cum psihicul devine, se formeaza, se dezvolta tocmai in interactiunea individului cu lumea, in cadrul acestei dezvoltari el tinzand sa se „inchida”, adica sa dobandeasca o identitate proprie, specifica, implicit o relativa autonomie in raport cu conditiile mediului, inseamna ca el satisface si cea de-a treia conditie a abordarii sistemice.

Unele dintre cartile publicate de C.Balaceanu si Edmond Nicolau, M.Golu, P.P.-Neveanu aduc contributii importante la abordarea sistemica a psihicului.

III.1.1. Clasificarea traditionala a fenomenelor psihice

Psihologia traditionala imparte fenomenele psihice in procese, activitati si insusiri psihice.

Procesele psihice sunt modalitati ale conduitei cu o desfasurare discursiva, plurifazica, specializate sub raportul continutului informational, al formei ideal, subiective de realizare, ca si al structurilor si mecanismelor operationale.

Activitatile psihice reprezinta modalitati esentiale prin intermediul carora individul se raporteaza la realitatea inconjuratoare, fiind constituite dintr-un sir de actiuni, operatii, miscari orientate in directia realizarii unui scop ca urmare a sustinerii lor pe o puternica motivatie.

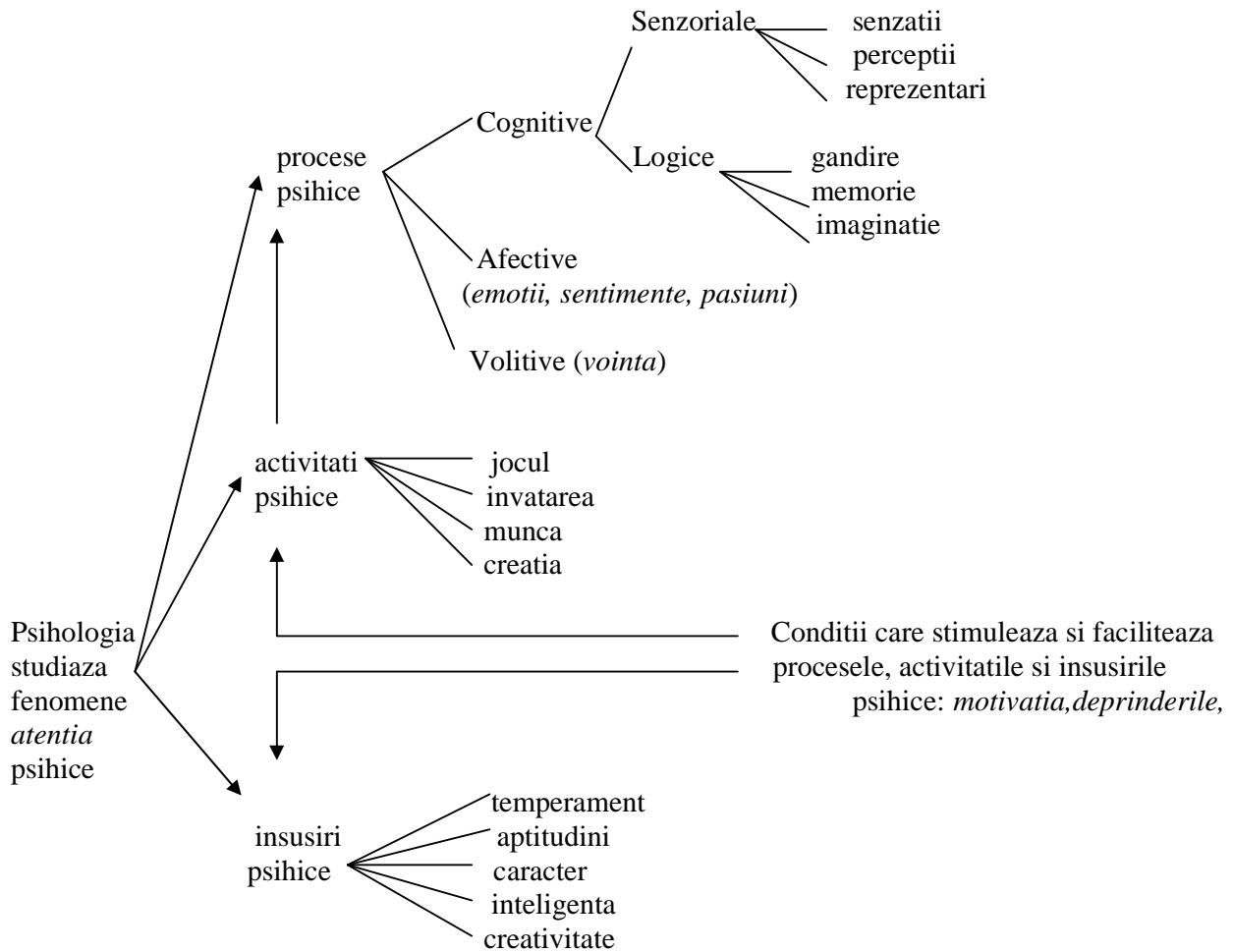
Insusirile psihice sunt sistetizari si generalizari ale diverselor particularitati dominante apartinand proceselor sau activitatilor psihice, formatiuni psihice calitativ noi care redau structurile globale stabile ale P, configuratii psihice mult mai stabile decat procesele psihice.

Dat fiind faptul ca o serie de fenomene psihice nu satisfac atributele proceselor, activitatilor si insusirilor psihice, ele sunt incadrate in categoria conditiilor *facilitatoare sau perturbatoare* ale celor dinainte.

Intre toate aceste fenomene psihice exista o stransa interactiune si interdependenta. Astfel procesele psihice apar ca elemente componente in structura activitatii psihice si se regasesc transfigurate in insusirile psihice.

Ativitatea psihica reprezinta cadrul si sursa aparitiei, formarii si dezvoltarii atat a proceselor cat si a insusirilor psihice. Acestea din urma, o data constituite devin conditii interne ce contribuie la realizarea unor noi structuri superioare de data aceasta, ale activitatii psihice.

Interactiunea si interdependenta proceselor, activitatilor, insusirilor si conditiilor psihice evidentiaza *unitatea* vietii psihice si *eficienta* ei, deoarece numai intr-o astfel de unitate psihicul isi poate realiza functiile lui adaptative.

Clasificarea traditionala a fenomenelor psihice

III.1.2. Clasificarea actuala a fenomenelor psihice

Zlate consecvent punctului de vedere potrivit caruia obiectul psihologiei il reprezinta activitatea omului concret, prefera sa vorbeasca de mecanisme psihice si nu de procese si insusiri psihice.

Procesele psihice sunt prea dinamice si fluctuante, insusirile psihice prea stabile si statice.

Atat procesele cat si insusirile psihice sunt interpretate prea adeseori in expresia lor finala, ca

procesele psihice, și nu în cea de forță ce pun în mișcare și care, în funcție de calitatea lor pot facilita sau împiedica desfășurarea activității.

Din acest considerent credem că interpretarea lor ca *mecanisme* puse în slujba activităților umane este mult mai nimerită.

În decursul activității sale, omul trebuie să recepționeze, să stocheze, să prelucereze informația.

Pentru a putea realiza asemenea finalități el are nevoie de forțe psihice adecvate și specializate- senzorial- perceptive, mnemonice sau rațional-logice.

El trebuie să-și susțină energetic activitatea, să-și regleze în funcție de împrejurări, să-și integreze într-un tot unitar acțiunile, stările, trăirile subordonându-le unor scopuri determinate.

Iată de ce recursul la mecanismele stimulator-energizante, la cele de reglaj psihic, la cele integratoare devine o condiție *sine-qua non* a desfășurării eficiente a activității.

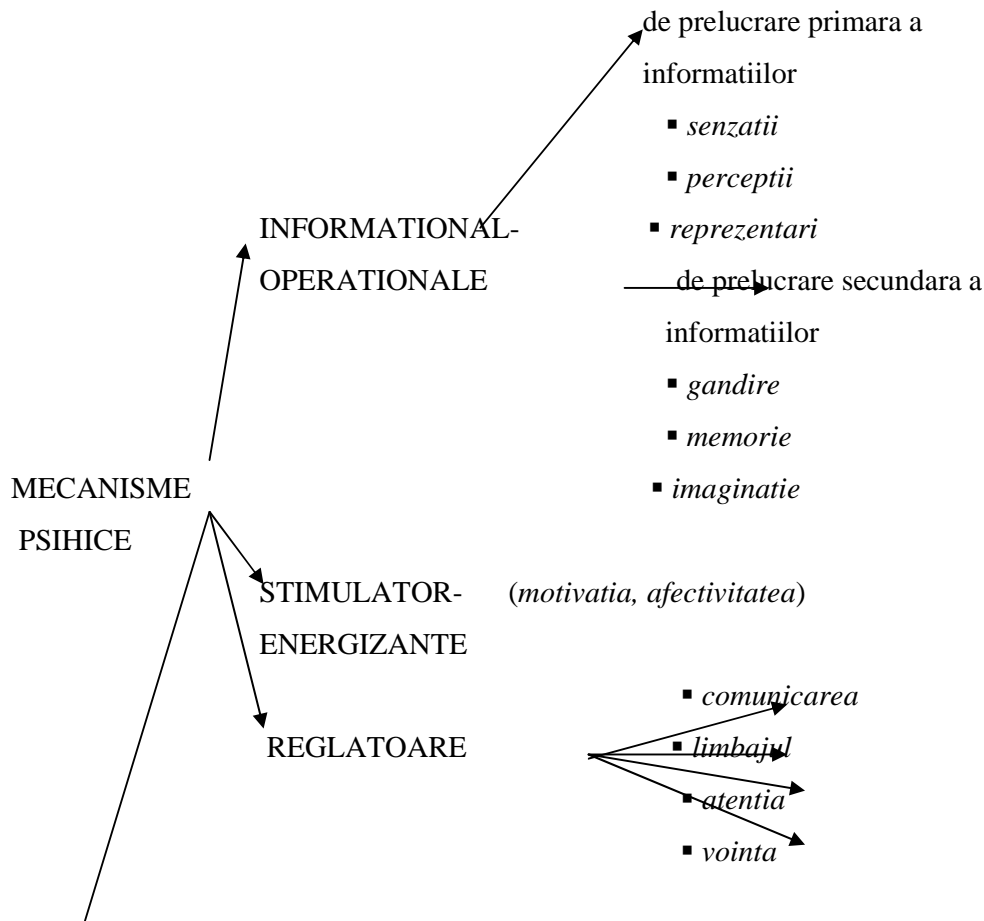
Mecanismele psihice pot fi împartite în următoarele categorii:

1. mecanisme informational-operationale, împartite:

- în mecanisme de
 - *recepționare și prelucrare primară a informațiilor*
 - *prelucrare secundară și de transformare a informațiilor*

3. mecanisme integratoare ale tuturor celorlalte în structurile complexe ale P.

Această clasificare pune accentul pe latura instrumentală, dinamică, vie a psihicului, pe motorul ei și pe latura creșterii eficienței activității prin perfecționarea propriilor ei mecanisme.

Clasificarea actuala a fenomenelor psihice

III.2. Principiile si valentele abordarii sistemice a psihicului

III.2.1. Principalele abordari sistemice

Abordarea sistemica recurge la o serie de principii cu caracter metodologic ce trebui respectate in investigatiile teoretice si chiar in demersurile practice. Printre acestea enumeram:

- **Principiul globalitatii** – fiecare componenta trebuie sa fie raportata la intreg si la fiecare dintre celelalte componente;
- **Principiul contextualitatii** – se ia in considerare contextul concret-situational, existential si functional in care are loc derularea comportamentelor;
- **Principiul cauzalitatii** – descoperirea cauzelor conduitelor si comportamentelor;
- **Principiul ameliorarii** – in urma cercetarii se sugereaza masuri ameliorative in planul activitatii;
- **Principiul valorii** – analiza se face in termeni apreciativi, in termeni de eficienta;

Practicarea analizei sistemice in psihologie conduce la cercetarea mult mai riguroasa si profunda a psihicului uman, la relevarea interrelatiilor elementelor lor componente pentru a surprinde modul optim de actiune a acestora, la descoperirea unor modalitati de crestere a calitatii si sficientei intregului sistem.

III.2.2. Valoare metodologica

Abordarea sistemica a psihicului uman are pentru psihologie o mare valoare metodologica, exprima si in sporirea posibilitatilor descriptive si explicativ-interpretative ale acesteia.

Principiul interactionist sistemic aplicat vietii psihice permite elaborarea unui model psihocomportamental de ansamblu al vietii psihice, mult mai aproape de adevar.

Centrarea pe sublinierea interactiunii obligatorii a diferitelor procese si functii psihice asigura mai buna intelegere a naturii si specificului fiecaruia dintre procesele aflate in interactiune.

Abordarea sistemica a psihicului uman a deschis calea intelegerii mult mai clare si mai nuanate a *raporturilor dintre psihismul subiectiv si comportamentul exteriorizat*, care sunt nu numai interdependente, ci si reciproc convertibile.

Aceste comportamente sunt prelucrate si asimilate prin invatare, transformate in acte subiective, in timp ce acestea din urma se exteriorizeaza si se manifesta in comportament sub forma reactiilor.

Aceasta nu inseamna ca fiecare dintre cele 2 realitati (mintalul si comportamentalul) nu dispun de propriile lor legi de organizare si functionare.

Abordarea sistemica ne orienteaza si in planul cercetarii psihologice, reprezentand un adevarat ghid al acesteia.

Ia stabileste demersurile ce urmeaza a fi intreprinse de cercetatori, ca si principiile ce trebuie respectate in analiza sistemica.

Din perspectiva acestui tip de analiza, cercetatorul trebuie sa stabileasca relatiile dintre sistemul dat si sistemul sau supraordonat, si relatiile dintre elementele lui constitutive:

- relatiile dintre finalitatile sistemului si produsele obtinute;
- relatiile dintre scopuri si potentialul de intrare si mai ales cel de stare;
- relatiile dintre scopuri si restrictiile impuse desfasurarii proceselor, restrictii de natura fiziologica, psihologica sau sociala;
- relatiile dintre componentele sistemului si factorii de presiune exercitati asupra lui.

IV. ABORDAREA SINERGETICA A PSIHICULUI

IV.1. Ce este sinergetica ?

Esenta noii viziuni deriva din etimologia termenului (> gr. *sin* „impreuna cu”; *ergon* „actiune”), de unde rezulta ideea de „actiune impreuna, corelata, a diferitelor elemente” care conduce la *efecte de cooperare*.

Termenul de sinergetica a fost introdus de fizicianul german **Herman Hacken** , specialist in teoria laserilor, care a si fundamentat d.p.d.v. teoretic o noua conceptie.

Incepand din anii '70, Hacken publica o serie de lucrari in care isi gasesc expresia ideile sale novatoare.

In aceeasi perioada, chimistul belgian **Ilya Prigogine** lanseaza „teoria structurilor descriptive” pentru care a si primit premiul Nobel.

Matematicianul **Rene Thom** formuleaza „teoria stabilitatii structurale”, cunoscuta si sub numele de „teoria catastrofelor”.

Hacken vorbea despre *autoorganizarea sistemelor*, Prigogine despre „zona departe de echilibru”, care implica procese de difuzie, disipatie, dezechilibrul putand deveni sursa de ordine; Thom despre fenomene catastrofice care au o comportare *stabila neliniara*.

Toate aceste idei au creat contextul si climatul schimbarii optice traditionale de concepere a sistemelor si al continuarii, chiar al depasirii ei, intr-o noua viziune.

Despre sinergetica se poate vorbi in cel putin 3 acceptii:

❶ Ca activitate.

Sinergetica se refera la actiunea simultana a mai multor agenti, chiar de naturi diferite in vederea indeplinirii aceleiasi functii.

❷ Ca stiinta.

Sinergetica se concentreaza asupra studierii, autoorganizarii sau autostructurarii sistemelor, indiferent de natura lor (fizica, chimica, biologica, sociala), pe baza conlucrarii, a cooperarii organice a

comportamentelor si subsistemelor constitutive.

In finalul acestei cooperari a elementelor se pot obtine, atat la nivel macro, cat si la nivel micro, organizari spatiale, temporale sau functionale cu efecte de-a dreptul spectaculoase in planul eficientei sistemelor.

Se considera ca sinergetica abordeaza urmatoarele probleme:

- autoorganizarea (prin cooperarea sincronica a elementelor);
- „comportarea” aflate „departe de echilibru”;
- „tranzitiile de faza” ale sistemului (prin depasirea unui prag critic);
- aparitia ordinii din haos;
- problema haoticitatii – generatoare de ordine.

Ca metode, sinergetica recurge la corelarea rezultatelor disparate, la analogii, la sinteze.

③ Ca metastiinta

Sinergetica pledeaza pentru atitudini de mare sinteza in cunoastere, depasind granitele mai mult sau mai putin inguste ale fiecarei stiinte in parte, ea este interesata mai degraba de metodologie, de principiile tranferabile in mai multe domenii decat de metode sau tehnici particulare de investigatie.

Dupa Zlate cele mai importante achizitii conceptuale si ideatice ale sinergeticii sunt:

■ Interpretarea sistemului in stil neclasic.

Inseamna ca un sistem sinergetic, pe langa proprietatile si caracteristicile pe care le detin sistemele in general (dynamism, organizare, interactiune, finalitate) poseda o caracteristica in plus: sinergia, adica efectul global de cooperare si/sau competitie a partilor (elementelor, subsistemelor) si aservirea lor fata de intreg;

Este vorba de sinergia eficienta care consta nu doar intr-o crestere cantitativa a numarului componentelor ci, mai ales intr-o crestere calitativa, ca urmare a recurgerii la mecanisme combinatorii extrem de supl.

■ Regandirea dialecticii dintre ordine si dezordine, echilibru si dezechilibru;

Dezordinea nu este intotdeauna distructiva, dimpotriva, ea poate fi si constructiva, chiar creatoare.

Ea apare nu ca un moment necesar, ci ca unul absolut necesar n mersul ascendent al dezvoltarii.

Ordinea si dezordinea nu sunt opuse ci complementare, existand, “ordine disfunctionala” si “dezordine functionala”.

Ordinea si dezordinea coexista si actioneaza permanent.

In sistemele sinergetice ordinea genereaza dezordine si invers.

Hacken vorbea de “ordine haotica” sau de “haos determinat”.

■ Trecerea de la o organizare la autoorganizare ca principiu al dezvoltarii.

Daca organizarea asigura echilibrul, reglarea si autoreglarea, autoorganizarea asigura tranzitia de la

echilibru la starea de dezechilibru ordonat.

Se evita astfel echilibrul stabil asociat cu degenerarea sistemului.

Efectele autoorganizării ce caracterizează sistemele vii, dotate cu capacitatea de învățare, de conștiință, asigură creșterea gradului de inițiativă, de autonomie, de libertate și de creație a individului.

Sinergetica este interesată de autoorganizarea optimă care poate fi calculată și controlată.

Sinergetica este teoria autoorganizării (aceasta fiind specifică structurilor vii și străină automatelor artificiale).

■ **Revalorizarea “elementului” în noul context teoretic.**

Sinergetica se străduie să „reliefeze creșterea eficienței sistemului, optimizarea întregului datorită aportului mecanismului intern de cooperare a elementelor. Prin elogiul adus elementului care lucrează în slujba întregului, sinergetica depășește teoria generală a sistemelor” (Manzat).

Importanța în funcționarea sistemului sinergetic este combinarea, cooperarea și contrarietatea elementelor fără conlucrarea elementelor contrare, sistemul își pierde dinamismul și complexitatea, chiar calitatea de sistem.

■ **Redimensionarea locului și rolului interacțiunii în funcționarea sistemelor sinergetice.**

Interacțiunea este întotdeauna îndreptată spre o țintă.

Favorizează cooperarea sincronă a elementelor.

Pp. acțiunea împreună și deodată a elementelor.

■ **Presupunerea unui nou tip de determinism:** determinismul nonlinear, multivariabil, opus celui de cauzalitate univoc-liniară.

Noua perspectivă a sinergeticii a fost popularizată pentru prima dată în psihologia românească, începând din 1991 de Ion Manzat.

El propune mai întâi analiza unor transferuri posibile ale principiilor sinergeticii în psihologie pentru ca apoi referindu-se la unele aspecte specifice ale psihologiei (SPU, P, învățare), să demonstreze posibilitatea unor asemenea transferuri.

El încearcă o adaptare a principiilor sinergeticii la specificul organizării și funcționării SP.

„Sinergetica deschide orizonturi noi cercetării psihologice nu numai în planul deschiderii și explicării, ci și în acela al construcției umanului. Sinergetismul poate favoriza o invigorare a demersului teoretic și experimental în psihologie, după cum psihologia poate să-I furnizeze sinergeticii noi linii de ascensiune”. (I. Manzat)

IV.2. Principiile abordării sinergetice

Abordarea sinergetica apeleaza la anumite principii, multe dintre ele reiesind din conceptia diversilor autori despre sinergetica.

Aceste sunt:

■ **Principiul instabilitatii dinamice** – in masura a explica dezvoltarea psihicului; trecerea lui de la un stadiu la altul, de la o forma de manifestare la alta;

■ **Principiul dezechilibrului creator** – capabil de a explica mecanismul intern, al dezvoltarii si progresului psihicului, chiar motorul psihicului;

Numai complementaritatea dintre cooperare si rivalitate creeaza in psihic tensiuni dinamizatoare absolut necesare bunei lui functionari.

■ **Principiul interactiunii** – interactiunea sinergica se bazeaza nu numai pe cooperarea sincronica a elementelor, ci si pe rivalitatea lor sincrona;

Elementele actioneaza unele prin altele, nu unele dupa altele;

Exista interactiuni nu numai la nivelul elementelor ci si la nivelul interactiunilor.

■ **Principiul procesualitatii** – in sinergetica prezinta o mare importanta nu atat arhitectura sistemului, cat procesualitatea lui, mecanismele (echilibrele si dezechilibrele, rupturile si refacerile, ordinea si dezordinea, determinarea si haosul) care conduc la o arhitectura sau alta a sistemului.

■ **Principiul autoorganizarii optime si eficiente** – cu ajutorul lui putem explica si intelege nu numai calitatea si efectele specifice sistemului sinergetic, ci si relatiile dintre un sistem si altul, injluentele reciproce ale sistemelor.

IV.3. Incercari de abordare sinergetica a psihicului

Noul mod de abordare a psihicului a fost intuit mai demult, chiar si atunci cand el nu fusese formulat ca atare.

John Dewey concepea viata omului ca pe un sir continuu de dezechilibrari si reechilibrari, experienta fiind, dupa el, “miscarea echilibrului neechilibrat al lucrurilor”.

Cel mai bine a fost intuit sensul noii abordari a psihicului de catre Kurt Lewin, G. Allport si Jean Piaget.

Lewin vorbea de „echilibrul cvasistationar al psihicului”, ca moment esential in progresul psihicului spre un alt echilibru, tot cvasistationar, insa superior anteriorului.

Allport concepea P ca pe un sistem deschis.

Piaget a introdus asa numitul principiul al „organizarii organizatoare”.

Ghe. Zapan a fundamentat teoria factorilor de progres in invatare, stiinta organizarii activitatilor umane. El a ajuns la o conceptie sistemica si evolutiva. El intuieste principiul sinergetic.

Mihai Ralea vorbea despre corelarea, gruparea, imbinarea, dozajul si interactiunea diferitelor procese psihice care intervin in intelegere, amanare, compensatie, simulatie, inventie ca tipuri de

conduita specific umane, ca si despre structurarea diferentiata intre ele.

Pavelcu vorbea despre „psihosinerergie”.

In literatura psihologica de astazi gasim o serie de lucrari care se intereseaza de aplicatiile sinergeticii in cele mai neasteptate domenii.

Ion Duvac in lucrarea sa de doctorat „Abordarea sinergetica a agresiunii psihologice”, definea agresiunea ca : „proces desinergizator ce vizeaza perturbarea SPU si/sau sintalitatii, in scopul deplasarii respectivului sistem intr-o stare cat mai <<departe de echilibru>>, si chiar in haos, ca stare dezorganizata si de insecuritate”.

Dan Farcas considera ca abordarea sinergetica a SPU ar implica studierea psihicului in 3 planuri:

1. in planul considerarii lui ca un **singur mare agent** , desfasurand o activitate unica, de mare complexitate.
2. Planul psihicului ca **metaagent** – ca rezultat al actiunii tuturor agentilor
3. Planul psihicului ca **o componenta** a unui pluriagent (societate) aflat in cooperare sau in competitie cu acesti agenti

Manzat incearca sa analizeze dintr-o perspectiva sinergetica o serie de aspecte ale psihologiei (P, invatare, conceptul, credinte religioase). Sinergetica ne-ar putea ajuta sa regasim „umanul pierdut”.